

Kirkefjordingen krets, Skaltorp skole

Ved Kari-Marte Reisz og Tor Harald Frøyset



Skaltorp skole

Skaltorp skolehus og klokkerbolig sto ferdig i 1862. Den ble ombygd i 1912 og i 1939 sto gymsalen med skjul ferdig. Det var skoledrift på Skaltorp frem til 1965. Etter den tid ble klokkergården benyttet av Eidsberg kommune til sosialboliger, jorda ble leid ut og senere solgt. Låven, fjøset, stabburet og bryggerhuset ble revet på 1980-tallet, noe som de nåværende eierne beklager.

Redaksjonen har vært så heldig å få Kari-Marte og Tor Harald Frøyset, som bor på gamle Skaltorp skole, til å skrive denne beretningen. Som mange av sambygdingene vet, har Skaltorp skole vært gjennom en omfattende restaurering i de siste 11 år. Tor Harald forteller at han har brukt rundt 16 000 arbeidstimer på restaureringen. Han har restaurert hovedbygning, gymsal og skjul, samt flyttet et stabbur og en gammel svalgangsbygning fra midten av 1700-tallet til gården. Svalgangsbygningen er nå plassert oppe på den restaurerte kjelleren fra det tidligere bryggerhuset. Den gamle hagen er også gjenskapt og beplantet med tidstypiske, historiske trær, busker og vekster.

Begge etasjer er nå tilbakeført til slik de ble bygget, 1. etasje til år 1862 og 2. etasje til 1912. Redaksjonens

honnør for pågangsmot og pietetsfullt utført arbeid.

Litt historikk

I 1827 kom det en ny lov med bestemmelser om at det skulle innføres faste skoler tilknyttet hver hovedkirke.



1. rekke fra v . Kirsten Løvholen, Ragna Gulbranssen, lærerinne Anna Oustad, Ebba Tungesvik, Marie Bjørnstad
2. rekke fra v. Thor Karlsen, Leif Andersen, Ruth Syversen, Reidun Amundsen, Erling Larse Knut Skjervengen.
3. rekke fra v. Erling Bjørnstad, Rolf Andersen, Bjørn Bjørnerud, John Tangeland, Morgan Moseby

I Eidsberg ble ikke saken om fast skole tatt opp før i 1833, og det ble da søkt om dispensasjon fra regelverket. Først i 1836 vedtok skolekommisjonen å opprette fast skole i Eidsberg. Klokkerboligen på Skaltorp ble ansett som egnet lokale, men en tvist mellom daværende klokker Haldorsen og kirkeeier Hjorth om bygselsrett, satte stopper for dette. Lensmann Lund på Hauge, Vestre Haga, tilbød da å leie ut lokaler til skolen, og den første faste skolen i Eidsberg åpnet her 7. mars 1836 med Christian Haldorsen som lærer.

Etter noen års drift ble det igjen søkt myndighetene om å slippe den faste skolen, da det var generell uvilje i Eidsberg mot den faste skolen, som ble ansett som dyr og unødvendig. Kommunen fikk nok en gang avslag, og etter et par års drift på Haldorsens eiendom på Nordre Ledingsrud (Leangsrud) fra 1841-1843, flyttet den inn på Skaltorp klokkergård i 1843.

Kirkefjerdningen skolekrets regnes som den eldste skolekretsen i kommunen. I 1860 kom det lov om skolehus, og i 1862 stod det nye skolehuset og klokkerboligen ferdig.

Den ble senere ombygd i 1912, da andre etasje ble løftet, og det ble innredet leiligheter til læreren/klokkeren og lærerinnen.

Gymsalen med skjul stod ferdig i 1939, (Kilder Eidsberg bygdehistorie, bind 2, 1800-1940 av Sigurd Senje og Bygdebok for Eidsberg og Mysen, gårdshistorie, bind 3 og 4, av Helge Frøyset.)

Det var skoledrift på Skaltorp frem til 1965, da den nye Kirkefjerdningen skole stod ferdig.

Fra 1965 ble Klokkergården benyttet av Eidsberg kommune til sosialboliger, jorda ble leid ut og senere solgt fra. Både den gamle låven, fjøset, stabburet og bryggerhuset ble alle dessverre reve på 1980-tallet.

Intervju med skoleelever

Alf Syversen, elev fra høsten I 924 til våren I 93 I:

I 1924 begynte jeg på skolen, da hadde jeg vært nede og skrevet meg inn sammen med far tidligere på året. Far kjørte med posten, og jeg husker godt at jeg ble med ham ned på skolen den dagen.

Fra I. til 3 klasse gikk jeg i klasserommet som lå til venstre i første etasje. Dette klasserommet var forbeholdt småskolen, og da hadde vi Anna Agersborg som lærerinne. Men jeg husker at Kirsten Nuland vikarierte litt for henne også på slutten av 3. Jasse. På småskolen gikk hvert trinn, I., 2. og 3. klasse, hver for seg, to dager i uka. Jeg gikk tirsdag og fredag, husker jeg.

Da vi gikk over på storskolen hos lærer Nuland, gikk vi to og to klasser sammen, så da ble det flere i klassen. På storskolen gikk vi tre dager i uka.

Jeg husker at fortsettelsesskolen holdt til på lærerværelset, rommet til venstre for inngangsdøra, i ett år.

Skoledagen vår

Vi sang en sang om morgenen før undervisningen begynte. På småskolen startet vi dagen klokka 9 og var ferdige klokka 14. På storskolen gikk vi fra klokka 9 til 15.

Som fag hadde vi blant annet historie, naturfag, skriving, regning og bibelkunnskap. Jeg er ikke sikker på om vi hadde tegning som eget fag. Men vi hadde litt sang og musikkundervisning, det sto ikke noe orgel i klasserommet, så vidt jeg kan huske.

Vi hadde avsluttende eksamen i alle fag. Jeg husker at jeg fikk veldig ros i naturfag, og var stolt da jeg ble best i klassen i naturfag avgangsfag. Karaktersystemet var basert på tall og gikk fra I som var best og nedover til 6 som var dårligste karakter.

I frikvarterene husker jeg best at vi slo og kasta ball. Vi hadde friminutt samtidig med hele skolen.

I spisefri hadde jeg med matpakke, det var vel et par brødsiver, men sannelig om jeg husker hva jeg hadde med som drikke, det er mulig at jeg hadde med ei melkeflaske.

Jeg hadde jo passe lang vei til skolen da. (Alf

Syversen er oppvokst og bor fremdeles på gården Presteskauen, rundt 500 meter syd for Skaltorp)

17. mai

En dag jeg husker godt er 17. mai 1927. Jeg hadde pyntet meg og begynte å gå nedover til skolen, men måtte snu og gå hjem for å ta på frakken fordi det begynte å snø så mye. Jeg husker vi hadde flagg med oss på 17 mai, men kan ikke huske at vi gikk til kirke den dagen.



Skaltorp skole, restaurert

Her er Skaltorp skole restaurert til et praktbygg etter enorm arbeidsinnsats av Tor Harald Frøyset og han kone Kari-Marte Reisz. Også den gamle hagen er gjenskapt og beplantet med tidstypiske trær og vekster.

Disiplin

Lærer Nuland var en mann som hadde streng disiplin på skolen, og elevene torde ikke finne på mye tøys. Så vidt jeg kan huske var det aldri noe tull eller slagsmål i skoletida, men jeg husker en gang vi fikk skjenn. Det var en dag jeg var sammen med sønnen til han som drev jorda på Klokkergården – Kjerkeng, tror jeg han het til etternavn. Jeg var nede på klokkergården på besøk, og Nuland hadde sagt at kameraten min kunne få lov til å ta epler inne i hagen. Men da Nuland så at han tok med meg inn i hagen, ble han ikke blid. Jeg husker forresten at det var en port inn til hagen både på framsida mot skolebygningen og på den andre sida borte ved der dammen lå den gangen. Vi hadde ikke noen skolehage, hagen innenfor granhekken var forbeholdt lærer og klokker Nuland.

Sløyd, potetferie og skogplanting

Jeg husker vi hadde noe tresløyd inne i klasserommet med høvelbenker, jentene hadde håndarbeid. Vi hadde dobbeltpulter med blekkhus, og jeg satt ved siden av Johan Johansen i alle de syv åra jeg gikk på skolen. Vi hadde alltid fri om høsten, «potetferie», for å hjelpe til med åta opp poteter.

Skoleturer var nok ikke så vanlig den gang som nå. Men jeg husker vi var på skogplanting på storskolen, jeg mener vi var på Elvestad og Hobøl gård.

Siste skoledag husker jeg godt, da ble klassen buden opp på kaffe i lærerleiligheten, og det var stas.

Per Olav Skullerud, elev på Skaltorp fra høsten 1945 til våren 1952

Per Olav Skullerud ble født på Skaltorp skole, i soverommet i andre etasje i november 1938. Han er yngst av en søskenflokk på 11. Hans far, lærer Johan Skullerud, kom opprinnelig fra Skullerud gård i Høland. Han gikk på lærerskole i Oslo og var først lærer på Okerød barnehjem ipå Jeløy fra 1917 til 1918. Deretter virket han i noen år om lærer i Hemnes i Akershus (Kragtorp skole). Før han og hans kone, Karen Sofie, kom flyttende som nygifte med hest til Sviu skole i Trømborg i 1921. Etter noen år ved Sviu skole fikk han stillingen som lærer og klokkesanger ved Skaltorp i 1933.

«Jeg er født på Skaltorp skole. Klokkergård i rom nummer to fra vest, som ligger med vindu mot nord mot midten av bygningen. Familien vår disponerte alle rommene i andre etasje, men fru Præsthus, som var vaskehjelp ved skolen, disponerte lærerværelset til frøkna nede, rommet til en venstre for inngangsdøra. Jeg er ikke helt sikker, men jeg mener det var slik.

Et av mine første minner er da var jeg rundt to år gammel, står i soveromsrinduet og ser to tyske fly komme inn over klokkergården. De kom antagelig fra festningen på Høytorp. Dette har jeg fått bekreftet i ettertid. Det må ha vært rett før vi flyttet ut fra Skaltorp opp til Granly, nærmere Eidsberg stasjon. Far begynte å bygge huset i 1939, og vi flyttet inn i 1940. Han som leide jorda på klokkergården på den tiden, het Skukkestad, mener jeg. Han kjørte oss med hest

og kjerre opp til det nye huset, har jeg blitt fortalt, da tyskerne okkuperte skolen. Under krigen var hele Skaltorp skole okkupert i noen år, og jeg husker godt at de marsjerte forbi huset vårt på vei opp til Hebron for måltider. Det kan vel ha vært mellom 40 og 80 mann, det var i hvert fall to tropper som holdt til på Skaltorp. Jeg mener far fikk beholde noen rom på skolen. Jeg tror soldatene holdt mest til i gymsalen. De hadde visstnok også et feltkjøkken i skjulet der. Et minne jeg har fra krigens dager er da jeg satt i fars bil, en Chevrolet, 1933-modell, inne i garasjen i skjulet. Det kan vel ha vært i 1942. Tyskerne ville ha bilen ut av skjulet for å lage feltkjøkken der. Far var veldig bestemt på at de måtte sette bilen tilbake.

I skjulet, jeg husker de tok av hjula først, men de bøyde seg for fars ønske og satte bilen tilbake. Jeg husker også godt at de kom innom huset vårt og spurte etter poteter, da la de nesten alltid igjen bajonettene sine på kjøkkenbenken slik at de måtte komme igjen neste dag også. Vi ungene syntes jo at det var veldig spennende og ville gjerne se og ta på bajonettene, men da var far streng, vi fikk ikke lov.

Og jeg husker at soldatene øvde på jordet. De ålte seg bortover i søla og brukte også hekken der oppe til å øve seg på å angripe.

Jeg mener det ikke var noen skole på Skaltorp under krigen, den ble satt opp noen år på Lekum, i sidebygningen der. Lærerne ble sendt til Nord-Norge under krigen dersom de nektet å bli en del av Lærersambandet til Quisling. Lærer Hjertaas fra Heen skole ble jo sendt nordover til Kirkenes. Far var nok litt mer forsiktig i fremtoningen enn Hjertaas, siden han hadde så mange unger å ta vare på.

Far jobbet som gårdsgutt hos Mysen på Foss under krigen, husker jeg. Men han sto også for undervisningen når skolen holdt til nede på Lekum.

En episode som jeg har blitt fortalt av far i ettertid, er en gang noen hadde tegnet et hakekors på tavla, og det ble mye snakk om tyskerne blant elevene i klasserommet. Far reagerte på det og sa at slikt ville han ikke ha noe av. Da var det en av elevene som fortalte dette videre, og far ble innkalt til propagandasjefen i Eidsberg. Det gikk heldigvis bra, men far angret

etterpå at han hadde reagert så sterkt overfor elevene, for han var jo redd for å bli sendt nordover, bort fra familien sin.

Krigen er slutt

Arne Fiskerud og kona flyttet inn i andre etasje på Skaltorp etter krigen. Og fru Præsthus flyttet også opp i andre etasje da vi flyttet inn i nytt hus i 1945. Far hadde kontor hjemme på Granly, og de som måtte sitte igjen etter skoletid, satt der oppe, husker jeg. Far var snill og en rettferdig mann som var veldig glad i barn. Jeg kan huske en gang jeg hadde gjort noe galt, som han ga meg en dask på rumpa for.

Jeg begynte på skolen høsten 1945, da var det 2-delt skole. Jeg var jo oppvokst på Skaltorp og vant til å løpe rundt her, men da begynte liksom alvoret.

I begynnelsen hadde jeg ei frøken jeg ikke husker navnet på, men hun var veldig snill. Etter hvert fikk vi frøken Moen som lærerinne, hun underviste 4-7 klasse, som holdt til i klasserommet nede. I rommet til høyre for inngangen var det lærerværelse, der tok vi pirquetprøver. Den nederste delen på vinduene var hvitmalte. Jeg husker en episode fra 48/49, da vi hadde tatt pirquet. Vi stod og sang før vi skulle gå hjem, og plutselig detter sidekameraten min bakover. «Hva er det du tuller med nå da», sa jeg til ham. Men han hadde jo svimt av, stakkar, han tålte visst ikke den sterke jodlukta. Frøken Moen var flink, men litt strengere enn den første lærerinnen jeg hadde. Jeg husker godt den dagen jeg ble sendt ut på gangen to ganger, jeg gikk vel i 2 klasse, og ikke hadde jeg gjort noe galt heller. Men jeg skulle stå der så far skulle se at jeg var sendt på gangen, da han skulle gå ned til kirken i en begravelse. Jeg husker at han blun- ket oppmuntrende til meg, og det var det litt trøst i, for det var jo litt leit å stå der.

Klasserommene hadde vedfyring, og det var alltid varmt og godt der. Ofte hadde jo mange det kaldere hjemme, så det var godt å komme inn i klasserommet. Det var far som fyrte opp, han tillot ikke elevene å gjøre det. Ordenselever hadde vi først i storskolen, men de hadde ansvar for tavlepussing og slikt. Vi gikk 4. og 5 klasse sammen -og 6 og 7. sammen. Vi var ni stykker i min klasse.

Skoledagen varte fra klokka 8.30 til 14:00 i småskolen og fra 8.30 til 15.00 i storskolen. Det var skole fra mandag til lørdag, og småskolen gikk tirsdag, torsdag og lørdag, mens storskolen gikk mandag, onsdag og fredag. Far var ute på trappa og ringte inn til time med den gamle skoleklokka, den er visst på Folkenborg museum nå.

Fra storskolen husker jeg at vi hadde mye fysikk med mange praktiske øvelser. Far var også veldig opptatt av å undervise i gymnastikk. Skaltorp fikk gymsal i 1939, og jeg mener at far sa at det var den første gymsalen i Eidsberg. Jeg likte ikke å hoppe bukk, husker jeg. Vi guttene hadde også sløyd i gymsalen, mens jentene hadde håndarbeid inne. Sløydbenkene ble senket ned i gulvet og festet, for at de skulle stå støtt. Ved siden av den store gymsalen hadde vi limerommet, der hang alt verktøyet. Om vinteren ble de fyrt opp i den store rundovnen, og vi hadde gym da også. I småskolen hadde vi mye linjegymnastikk. Jeg minnes at vi sang en sang som hadde noe med «simsala-bim» i seg til øvelsene.

Disiplin

Disiplin var viktig i skolen den gang, og far kunne være autoritær, selv om han for det meste var en snill lærer. Jeg husker pekestokken knakk i to noen ganger som han slo i kateteret.

Jeg husker ikke hva som var årsaken, men han var nok ganske sint da, ja. Jeg traff en mann som er litt eldre enn meg, nå for ikke lenge siden. Jeg fortalte ham at jeg husket far som en snill lærer. Å, han kunne da være streng også, mente han, og fortalte en episode fra før krigen da han måtte sitte igjen. Han hadde fått ei matpakke kastet over på pulten sin, og da han skulle kaste den tilbake, oppdaget far dette, og det ble gjensitting. Da bodde jo far oppe i andre etasje. Men det var visst ikke så ille, for eleven fortalte at han åpna vinduet og smatt ut ganske raskt etterpå uten å høre mer fra far om det.

Jeg husker også en gang en i klassen lagde ablegøyer, han hadde fått ny sykkel og skulle vise seg litt. Så han sendte sykkel nedover veien. Da ble far «hellig vred» for at han ikke tok bedre vare på tingene sine.

Skoletur

Jeg husker godt vi dro på skoletur om sommeren til «Verdens ende» på Tjøme og til Svinesund, vi betalte 10kr hver. Da vi tok Bastøferja fra Moss til Horten, husker jeg at lærerinnen, Inger Fosse, falt i vannet mellom brygga og båten, og jeg husker at faren til en elev ble spesielt oppbrakt og ville anmelde forholdet.

På Svinesund var vi da brua var ny, og ei av jentene klatra på rekkverket. Da ble far sint.

Friminuttene

Vi sparket mye fotball, hadde mål nede ved skjulet og nede ved skolebygningen. Om vinteren hadde vi hoppbakke ved sommerfjøset ute på jordet. Vi hadde skirenn, og vi hoppa 16-17 meter i den bakken. Jeg husker også at det sto ei lekestue inne i hagen.

Dobbelpulter

Vi hadde gamle dobbelpulter med plass til blekkhus. Under pulten hadde vi alle skolesakene, og jeg husker at det var trangt. Karakterene gikk fra «Lite godt» til «Særdeles godt», og vi fikk karakterbøker.

Salmesang var det mye av i skolen, og «Alltid freidig når du går» ble mye brukt. Vi startet også alltid dagen med å be Fadervår og avsluttet med en salme før alle gikk hjem for dagen.

Kari Marte og Tor Harald har et ønske om hjelp fra leserne:

Siden 2003 har vi arbeidet sammen om å samle historie og bilder fra gården, og vi har vært heldige og fått gamle skole- og klassebilder. En del bilder har vi lånt og fått kopiert, men vi ønsker oss flere bilder som viser livet her på skolen gjennom årene.

Er det noen som har gamle bilder liggende, vil vi gjerne låne for kopiering. Vi trenger også hjelp til navn og årstall og er takknemlige om noen kan bidra med opplysninger.

Takk til alle som allerede har bidratt med historier, minner og bilder fra Skaltorp skole .